

ВИСНОВОК
фахівців Національної академії правових наук України
щодо проєкту Стандарту державної мови
«Правнича термінологія. Термінологія конституційного права»,
напрацьованого робочою групою Національної комісії зі
стандартів державної мови

Розроблення Стандарту правничої термінології у сфері конституційного права є актуальним з огляду того, що натеper має місце:

- суперечливість і невпорядкованість застосування в конституційному законодавстві, правозастосовній і правотлумачній практиці, юридичній науці низки термінів і терміносполук, належних до терміносистеми конституційного права.

- використання в галузі конституційного права зросійщених термінів і терміносполук, а також іншомовних термінів за наявності питомих українських відповідників;

- брак уніфікованої термінології конституційного права, що негативно позначається на правотворчості, правореалізації та розвитку вітчизняного конституціоналізму;

- процес європейської інтеграції України, який охоплює зокрема гармонізацію національного законодавства із правом Європейського Союзу та впровадження нових термінів і терміносполук в галузі конституційного права.

Звідси Стандарт правничої термінології з конституційного права має метою унормування термінології конституційного права та зумовлює розв'язання таких завдань:

- 1) унормувати однозначно зрозумілі й логічно несуперечливі терміни та визначення понять у галузі конституційного права, уживані в нормотворчості, правотлумаченні, правозастосуванні, довідковій, науковій і навчально-методичній літературі;

- 2) сприяти застосуванню питомих українських термінів замість іншомовних;

- 3) усунути недоліки термінології конституційного права;

- 4) сприяти розвитку української правничої термінології.

В цілому, виходячи з трактування в правничій літературі енциклопедичного наряду поняття «стандарт», яка подає його як: (англ. standard – норма, зразок, модель, від франк, standhard, букв. – твердо стояти, з гот. standan – стояти і hardus – твердий, міцний) – документ, що встановлює для загального і багаторазового застосування правила, загальні принципи або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, з метою досягнення оптимального ступеня впорядкованості у певній галузі¹; документ, розроблений на основі консенсусу та затверджений уповноваженим органом, що встановлює призначені для загального і багаторазового використання правила, інструкції або характеристики...², розробники Стандарту державної мови «Правнича термінологія. Термінологія конституційного права» правильно визначили перед собою мету і завдання.

Водночас зауважуємо, що реалізації мети і завдань властива низка недоліків. Так, Проєкт Стандарту не відповідає вимогам, викладеним у пп. 5.3; 6.3.2 – 6.3.5; 7.4.3, 7.4.7, додатках А та Ж вимог термінологічного стандарту, сформульованого у ДСТУ 3966:2009 «Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять» (Київ: Держспоживстандарт України, 2010), зокрема:

- в оформленні терміноstatей немає посилань на джерела інформації до термінів-відповідників;
- абетковий покажчик українських термінів оформлено з порушеннями, оскільки не вказано відсилань до наскрізної нумерації тлумачень; не дотримано зворотного порядку термінів-словосполук;
- не дотримано рекомендацію щодо кількості терміноstatей для стандартування (їх має бути не більше 200, а проєкт Стандарту містить близько 320).

Окрім цього:

- 1) не зрозумілим є, за якими критеріями та джерелами здійснено добір терміноstatей для Стандарту. Так, поряд із терміноstatями, що розкривають

¹ . П. Нагребельний. Стандарт // Юридична енциклопедія: в 6 т./ редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 2003. — Т. 5 : П — С. — С. 614 ((736 с.

² Сучасна правова енциклопедія /О.В. Зайчук, О.Д. Крупчан та ін.; за заг. ред. О.В. Зайчука. – 3-тє вид., перероб. і доповн. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – С. 330 ((408 с.

явища сучасного українського конституційного правопорядку, до реєстру долучено терміни та терміносполуки, що відображають суспільне життя інших держав (*монархія, множинне громадянство, виборники, парламентський пристав, тіньовий уряд, віцепрезидент держави, інвеститура, федеративна держава тощо*).

2) у доборі термінів для стандартування порушено принцип системності (цілісності та повноти) як нормативно встановлених характеристик усієї термінологічної системи конституційного права у межах терміносистеми у вертикальних і горизонтальних зв'язках з іншими термінами, так і кожного окремого терміну, долученого до терміносистеми. Звідси необхідною умовою для такої системності є опертя на єдину логіко-смыслову концепцію стандартування, що має охоплювати наскрізні системоутворювальні ознаки понять, долучених до терміносистеми.

3) у Проєкті Стандарту при формуванні лексичних одиниць не враховано сучасних тенденцій розвитку конституційного права [антропологізація (людиновимірність) України; новелізації конституційного права (розширення об'єктів конституційного регулювання; інтернаціоналізації вітчизняного конституційного права (рецепція у конституційне право України стандартів міжнародного права та права Європейського Союзу, реформування конституційного права України в контексті практики ЄСПЛ); цифровізації конституційного права України та його розвиток в умовах сучасних інформаційних технологій та в контексті ШІ; біологізації конституційного права України та його розвитку в умовах сучасних біомедичних технологій та в контексті біоетики; інвайронменталізації, ювеналізації, процесуалізації, респонсobilізації (пеналізація) та мілітаризації сучасного конституційного права України];

4) не всі наведені в Проєкті Стандарту терміностаті є власне термінами конституційного права, оскільки вони належать до суміжних із конституційним правом терміносистем – міжнародного права, загальної теорії права, філософії, політології та міжгалузевої правничої терміносистем (*наприклад, денонсація, імплементація, кодифікація, колізія норм права, постанова, преамбула,*

ратифікація, плюралізм, засідання) і, вочевидь, не потребують дефініювання в стандарті термінів конституційного права;

5) у Проекті Стандарту не зrealізовано належним чином заміни термінів іншомовного походження (із латинської, англійської та французької мов) питомо українськими термінологічними їх відповідниками та не розкрито зміст таких термінів через первинне їх значення (*аброгація, абсентеїзм, абсолютизм, денатуралізація, денонсація, експатріація, імплементация, інтерпеляція, каденція, контрасигнація, легіслатура, омбудсман, люстрація, ратифікація, праймериз, промультгація закону, трансферт громадянства, філіація, плюралізм, кворум* тощо). Це певною мірою шкодить розвитку української правничої термінології і суперечить Законові України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»;

б) значна кількість визначень, пояснень і тлумачень терміноstateй в Проекті Стандарту є неповними, поверховими, містять внутрішньо суперечливі підходи в трактуванні (*конституційна норма, конституційне право, конституційні принципи, гнучка конституція, жорстка конституція, джерела конституційного права, закон, первинний закон, Український народ, права людини, право на життя, постанова, принцип єдиного громадянства, конституційна поправка, конституційний договір; засади конституційного ладу, конституційна реформа, конституційний лад, конституційний процес, конституціоналізм, правова держава, принцип верховенства права, принцип правової визначеності, соціальна держава, узурпація державної влади, економічні права та свободи, конституційний статус людини і громадянина України, конституційні гарантії конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні, конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні, культурні права та свободи, негативні права людини, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні, позитивна дискримінація, позитивні права людини, право на мирні зібрання, право на повагу до гідності, право на повстання, право на повагу до приватного життя, право на свободу думки і слова, право на свободу об'єднання, право на свободу світогляду і віросповідання, право на свободу та особисту*

недоторканність, принцип пропорційності, соціальні права та свободи, конституційна скарга, конституційна юстиція, конституційне звернення, конституційне подання, конституційний контроль, неконституційність тощо). Неправильне визначення сутності цих термінів спричинено тим, що розробники Проєкту Стандарту не врахували новітніх підходів до трактування цих понять відомими вітчизняними науковцями-конституціоналістами;

7) не всі наведені в Проєкті Стандарту лексичні одиниці є власне термінами, зокрема, до числа таких належать вислови: *зміст прав людини, євроатлантичний курс України, обсяг прав людини* та інші;

8) Проєктові Стандарту бракує визначення низки важливих термінів, що їх використовують у конституційному праві (наприклад, *столиця України, втрата громадянства, вихід з громадянства, припинення громадянства, позбавлення громадянства, складення присяги, терміни, що стосуються гендерної рівності* тощо) та властивий вибіркового підхід до долучення окремих прав людини або лише деяких принципів міжнародного права;

9) Проєкт Стандарту містить чимало багатослівних визначень, які варто скоротити, подавши лише суттєві ознаки означеного терміну та багатозначних термінів, чого в правничій термінології треба уникати, оскільки це може призводити до хибного трактування нормативних актів, подій і явищ (*виборча система, дискримінація, голосування, плюралізм, конституційний закон, місцеві суди, правовий моніторинг* та ін.);

10) у Проєкті Стандарту є чимало номенклатурних одиниць і професіоналізмів, наприклад, *законодавчий спам, конституційний дизайн, тіньовий уряд*;

11) в окремих статтях Проєкту Стандарту має місце порушення логічної відповідності між словами видового (поняття, що його тлумачать) і родового (поняття вищого порядку) характеру (*суддівське самоврядування, суддівський імунітет* та ін.).

Висновок. Викладене вище є підставою для висновку, що напрацьований робочою групою Національної комісії зі стандартів державної

мови Проєкт Стандарту державної мови «Правнича термінологія. Термінологія конституційного права» не може бути ухвалено в такому вигляді.

Національна комісія зі стандартів державної мови має взяти до уваги, що перед нею стоїть завдання не просто підготувати глосарій з конституційного права, який системно охоплював би основні поняття цієї галузі, а виробити справжній стандарт термінів з конституційного права, щодо якого не було б сумніву з погляду фаховості, який враховував би сучасний розвиток національного конституціоналізму, основні тенденції розвитку конституційного права України, відповідав би реаліям вітчизняного державотворення і правотворення. Для цього надалі треба взяти до уваги наукові напрацювання відомих вчених-конституціоналістів, сучасну словникову та енциклопедичну літературу з конституційного права, врахувати найновіші досягнення вітчизняної та зарубіжної науки конституційного права.

Президія НАПрН України звертається з пропозицією до Національної комісії зі стандартів державної мови надалі в питаннях опрацювання термінології в сфері права співпрацювати з Центром правничої термінології НАПрН України.